

Tekâlif-i Milliye Emirleri

Mustafa Kemal Paşa'nın Tekâlif-i Milliye Emirleri ile başlatmış olduğu topyekün seferberlik; O'nun "artık savaşları ordular değil milletler yapar" stratejisinin Türk ve Dünya tarihindeki ilk başarılı uygulamasıdır.

İkinci İnönü Savaşı'nda daha güçlü bir direnişle karşılaşan Yunan ordusu, TBMM ordusunu daha fazla güçlenmeden yenip yok etmek için yine aynı mevzilerden 10 Temmuz 1921'de yoğun bir saldırı başlattı. Türk ordusunun Kütahya - Altıntaş Muharebelerinde savunma gücü Yunan saldırısını durdurmaya yetmedi. Yenilen Türk ordusu geri çekildi ve Afyon, Kütahya, Eskişehir Yunanlıların eline geçti. TBMM ordusunun daha fazla kırılmasını önlemek amacıyla Mustafa Kemal Paşa, ordunun Sakarya'nın doğusuna çekilmesi emrini verdi. Geniş bir bölgeye Yunanlılar yerleşti ve Ankara'nın da saldırıya uğrama olasılığı belirdi.

Bu durum, TBMM'de yoğun eleştiri ve tartışmalara yol açtı. Eleştirileri soğukkanlılıkla karşılayan Mustafa Kemal Paşa Meclis'te yaptığı konuşmasında, savaşlarda kimi zaman toprak vererek geri çekilmenin yenilmek ve yok olmak anlamına gelmediğini ve durumun sanıldığı gibi umutsuz olmadığını açıkladı; ancak düşmanın yenilmesi için çabuk karar verilmesi ve verilen kararın da hemen uygulanması gerektiğini vurguladı. Bu sırada 23 Temmuz 1921'de Kral Konstantin başkanlığında Kütahya'da "Yunan Savaş Divanı" toplandı. Bu toplantıda, savaşı kısa sürede sonuçlandırmak için Ankara'ya bir sefer düzenlenmesine karar verildi.

Kurtuluş Savaşı'nın en kritik ve bunalımlı günleri yaşanıyordu. TBMM'deki heyecanlı görüşmeler birbirini izliyor, Meclis'in Kayseri'ye taşınması tartışmaları yapılıyordu. Türk ordusunun savaş gücü azalmıştı. Topyekün bir ölüm-kalım savaşına hazırlanmak gereği ortaya çıkmıştı. Nihayet, TBMM Başkanı Mustafa Kemal Paşa'nın ordunun başına geniş yetkilerle geçmesi tek kurtuluş çaresi olarak görüldü ve 5 Ağustos 1921'de Meclis'te oy birliği ile "Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine Başkumandanlık Tevcihi Hakkında Kanun" kabul edildi. Bu yasaya göre Mustafa Kemal, Meclis'in savaşa hazırlık ve savaşla ilgili tüm yetkilerini üç ay süreyle doğrudan kullanabilecekti. Yasanın kabul edilmesi üzerine Mustafa Kemal Paşa, düşmanın kesinlikle yenileceğini bildiren bir konuşma yaptı ve savaşın yönetimini doğrudan üstlendi. Türk ordusunun Kütahya-Eskişehir Savaşları'nda yenilmesinin esas nedeni, pek çok olanaktan yoksun olarak savaşmak zorunda kalmasıydı. Ordunun ihtiyaçları karşılandığı takdirde, Yunan ordusu Anadolu'da yok edilebilirdi.

Göreve başlar başlamaz Başkomutanlık Karargâhını oluşturan Mustafa Kemal Paşa, koordinasyon sağlama görevini Albay Kazım (Dirik) Bey'e verdi. Mustafa Kemal, yasanın kendine tanıdığı yetkiye dayanarak, 7-8 Ağustos 1921 tarihlerinde iki gün içinde, on buyruktan oluşan "Tekâlif-i Milliye Emirleri"ni yayımladı. Türk halkına birçok yükümlülük getirdiği için bu emirlere "Tekâlif-i Milliye Emirleri" (Ulusal Yükümlülükler Emirleri) denmiştir.

Mustafa Kemal Paşa, Tekâlif-i Milliye Emirleri'ni yayımlamadan önce yaptığı konuşmasında bu emirlerin amacını şöyle özetlemiştir:

"Memleket ve milletin maddi ve manevi bütün kuvvetlerini sonucun elde edilmesine yöneltmek için hiçbir tedbir ve girişimde müsamaha edilmeyerek, ne yer ve zaman ve ne de vatan mevhumu karşısında ayrıntıdan ibaret olan diğer düşünceler ile bağlı olmayarak düşman ordusunun yok edilmesinden ibaret olan bu tek amaca ulaşmak için zorunlu olan her şey yapılacaktır".

Tekâlif-i Milliye Emirleri ve uygulamaları, Türk ulusunun özgürlük ve bağımsızlığına verdiği değer ile orantılı, ağır

yükümlülükleri içermektedir. Bu emirler, “Bağımsızlık Savaşı”nın hangi güç koşullar altında başarıya ulaştığını açık-seçik bir biçimde yansıtabilme özelliklerine de sahiptirler.

Mustafa Kemal’in yasa gücünde emirler verme yetkisini ilk kullandığı alan Tekâlif-i Milliye’dir. Aşağıda belirtilen emirlerle Türk ulusu topyekûn bir savaşa girdi. Anadolu halkı, maddi ve manevi bütün varlığı ile ordusunun yanında yer aldı.

On ayrı yükümlülüğü kapsayan Tekâlif-i Milliye Emirleri ve uygulamaları şunlardır:

1 No’lu Tekâlif-i Milliye Emri: Her kazada birer “ Tekâlif-i Milliye Komisyonu” kuruldu. Bu komisyonların çalışmaları sonunda topladıkları malzemeleri ordunun çeşitli kısımlarına dağıtım şekli düzenlendi. Komisyon üyelerinin hizmetlerine karşılık ücret ödenmeyecekti. Görevlerini ihmal eden komisyon üyeleri, vatana ihanet suçu işlemiş sayılarak cezalandırılacaklardı.

2 No’lu Tekâlif-i Milliye Emri: Ülkede her aile birer kat çamaşır, birer çift çorap ve çarık hazırlayıp Tekâlif-i Milliye Komisyonu’na teslim edecekti. Yoksul bir aile yükümlülüğünü yerine getiremez ise, zengin bir ailenin bu giyim eşyalarını vermeleri komisyon tarafından sağlanacaktı.

3 No’lu Tekâlif-i Milliye Emri: Tüccarın ve halkın elinde bulunan çamaşırılık bez, Amerikan patiska, pamuk, yıkanmış veya yıkanmamış yün ve tiftik, erkek elbisesi dikmeye yarayan her cins kışlık ve yazlık kumaş, kalın bez, kösele, vaketa (ince meşin), taban astarlığı, sarı ve siyah meşin, sahtiyan, dikilmiş veya dikilmemiş çarık, potin, demir kundura çivisi, tek çivi, kundura ve saraç ipliği, nallık demir ve yapılmış nal mih, yem torbası, yular, belleme, kolon, kaşağı, gebre, semer ve urgan stoklarından %40’na, parası daha sonra ödenmek üzere el konuldu.

4 No’lu Tekâlif-i Milliye Emri: Eldeki buğday, saman, un, arpa, fasulye, bulgur, nohut, mercimek, kasaplık hayvan, şeker, gaz, pirinç, sabun, yağ, tuz, zeytinyağı, çay ve mum stoklarından yine %40’na, parası daha sonra ödenmek üzere el konuldu.

5 No’lu Tekâlif-i Milliye Emri: Ordu ihtiyacı için alınan taşıma araçlarının yanı sıra, halkın elinde kalan taşıma araçları ile ayda bir defa olmak üzere, yüz kilometrelik bir uzaklığa kadar, parasız askerî taşıma yapılması zorunlu kılındı.

6 No’lu Tekâlif-i Milliye Emri: Ordunun giyecek ve beslenmesine yarayan bütün sahihsiz mallara el konuldu.

7 No’lu Tekâlif-i Milliye Emri: Halkın elinde bulunan, savaşta işe yarayacak bütün silah ve cephanenin üç gün içinde Tekâlif-i Milliye Komisyonları’na teslim edilmesi emredildi.

8 No’lu Tekâlif-i Milliye Emri: Benzin, vakum, gres yağı, makine yağı, don yağı, saatçi yağı ve taban yağları, vazelin, otomobil ve kamyon lastiği, solüsyon, buji, soğuk tutkal, Fransız tutkalı, telefon makinesi, kablo, pil, çıplak tel, yalıtkan maddeler ve bunlara benzer malzeme ile sülfürik asit stoklarının %40’na, ordu adına el konuldu. El konulan malzemelerin parası daha sonra ödenecekti.

9 No’lu Tekâlif-i Milliye Emri: Demirci, marangoz, dökümcü, tesviyeci, arabacı esnafları ve imalâthaneleriyle, bu esnaf ve imalâthanelerin iş çıkarabilme güçleri, kasatura, kılıç, mızrak ve eyer yapabilecek ustaların adlarıyla birlikte sayıları ve durumları saptandı.

10 No’lu Tekâlif-i Milliye Emri: Halkın elinde bulunan dört tekerlekli yaylı araba, dört tekerlekli at ve öküz

arabalarıyla kağı arabalarının, bütün donanım ve hayvanlarıyla birlikte ve binek ve top çeken hayvanlar, katır ve yük hayvanları, deve ve eşek sayısının %20'sine, ordu adına el konuldu.

Bütün bu ordu adına el konulanlar için yükümlülere belge verildi. Mustafa Kemal Paşa, 21 Ağustos 1921'de Doğu Cephesi Komutanlığı'na gönderdiği telgrafta: "Canik, Amasya, Tokat, Sivas, Kayseri, Konya, Niğde vilâyet ve livalarının" doğusunda bulunan kısımlarının "10 No'lu Emir" kapsamında tutulmasını istemiştir.

Tekâlif-i Milliye Emirleri ile altı tür yükümlülüğün getirildiği anlaşılmaktadır:

Birinci tür, daha çok "mal şeklinde ödenen vergi niteliğindedir. "2 No'lu Emirle", her haneye bazı giyim eşyalarını vermek yükümlülüğü getirilmiştir.

İkinci tür, halk ve tüccarın elinde bulunan temel gıda maddeleri ve ordunun ihtiyacı olan "mâmûl ve yarı mâmûl" maddelerin %40'nın devlete verilmesidir. "3 ve 4 No'lu Emirler", bu gruba girer. Devlet, bunların bedelini daha sonra ödeyecekti. Bu, bir çeşit zorunlu iç borçlanma olarak görülebilir.

Üçüncü tür yükümlülük, bir çeşit hizmet vergisi niteliğindedir, "5 No'lu emir", halkın elinde kalan taşıma araçlarıyla, yüz kilometrelik bir uzaklığa kadar ayda bir defa olmak üzere, parasız askerî malzeme taşınması, bu gruba giren yükümlülüktür.

Dördüncü tür, "6 No'lu Emirde" belirtilen, ordunun giyimine ve beslenmesine yarayan bütün sahipsiz mallara el konulması uygulamasıdır. Bu tür, uluslararası hukuk ve savaş hukukuna da uygun bir durumdur.

Beşinci tür, doğrudan el koyma niteliğindedir. "9 No'lu Emirle", demirci, marangoz, dökümcü, tesviyeci vb. ustalarının kararlaştırılmış bir ücret karşılığında çalıştırılması ve ordunun ihtiyacı olan araç-gereci üretmekle bazı imalâthanelerin görevlendirilmesidir.

"1, 5 ve 9 No'lu Tekâlif-i Milliye Emirleri" dışındakiler bir defada yerine getirilebilir nitelikte oldukları için geçici yükümlülüklerdi.

Sakarya Zaferi'nden sonra Fransız ve İtalyanların terk ettikleri topraklarda da Tekâlif-i Milliye Emirleri uygulandı. 1921 yılı sonuna kadar "5 ve 9 No'lu Emirler" dışındaki yükümlülükler tamamıyla yerine getirildi. Bu "On Emir"den ayrı, Başkomutan tarafından toplam sayısı kırk sekizi bulan genel emirler yayımlandı. Bu genel emirlerin çoğu, "On Emir" in uygulanmalarına ilişkin ayrıntılı bilgileri içeriyordu.

Tekâlif-i Milliye Emirleri'nin yasa hükmünde birer kararnameler bütünü olarak yayımlayan ve uygulayan Mustafa Kemal'in Başkomutanlık görev süresi: 5 Ekim 1921, 5 Şubat 1922, 5 Mayıs 1922 tarihlerinde TBMM'de muhaliflerin çeşitli itirazlarına karşın uzatıldı. 20 Temmuz 1922 günü ise TBMM, Mustafa Kemal'i süresiz olarak Başkomutan olarak görevlendirdi ve savaşa ilişkin yetkilerini tek başına kullanmasına karar verdi.

Tekâlif-i Milliye Emirleri'nin uygulamalarında İstiklâl Mahkemeleri de etkili oldu. Birinci Dönem İstiklâl Mahkemeleri'nin görevleri Şubat 1921'de sona ermişti. Ancak Kütahya-Eskişehir Savaşları'nın yenilgiyle sonuçlanması, asker kaçakları ve adî suçların yeniden çoğalması, Tekâlif-i Milliye Emirleri uygulamalarının kolaylaştırılması gibi nedenlerle, 13 Ağustos 1921 tarihi itibarıyla Konya, Kastamonu, Samsun ve Yozgat'ta İstiklâl Mahkemeleri kuruldu. Ankara İstiklâl Mahkemesi kapatılmadığı için bu mahkeme de görevini sürdürdü. İstiklâl Mahkemeleri'nde, Tekâlif-i Milliye Emirleri'ne uymadıkları gerekçesiyle yargılananların sayısı azdır, bu kişilere genelde hafif cezalar verilmiş ve idam cezası

uygulanmamıştır.

1 No'lu Tekâlif-i Milliye Emri'nin Uygulaması: Tekâlif-i Milliye Emirleri, ilçelerde kurulan "Tekâlif-i Milliye Komisyonları tarafından uygulanmıştır. Komisyonlar, en büyük mülkî memurun yani kaymakamın başkanlığında, maliye (mal müdürü) ve askeriye memurlarıyla (ilçedeki en büyük askerî amir), idare meclisi, belediye ve ticaret odalarının seçtikleri ikişer üyeden oluşturuldu. Ayrıca bu komisyonlara yerel Müdafaa-î Hukuk Cemiyetleri'nin merkez yönetimlerinden iki üyede dâhil edilmiş ve komisyonların iki ay süre askerlikten tecil" edilen dört memur ve iki kâtip çalıştırmaları bu emirde yer almıştı. Komisyonlar, görevlerini büyük bir fedakârlıkla yerine getirmişlerdir.

2 No'lu Tekâlif-i Milliye Emri'nin Uygulaması: Komisyonlar, her ilçede mevcut ev sayısınca bir takım çamaşır, bir çift çarık ve çorabı 25 Ağustos 1921 tarihi akşamına kadar bir makbuz karşılığında teslim alacaklardı. 30 Kasım 1921 tarihine kadar " 2 No'lu Tekâlif-i Milliye Emri" gereğince: 426.609 adet don, 452.672 adet gömlek, 60.608 adet mintan, 334.934 adet çarık, 363.285 adet çorap toplanmış ve komisyon ambarlarından ilgili askerî birliklere gönderilmiştir. Emrin yerine getirileceği en son tarih, 10 Eylül 1921'dir.

3 No'lu Tekâlif-i Milliye Emri'nin Uygulaması: Dâhildeki gereçlerin %40'ı alındıktan başka, yurt dışından gelen malların %10'u da iskelelerde aynı şartlar altında ordu ihtiyacı için alınacak, %90'nına hiçbir şekilde karışılmayacak ve mal sahibine bırakılacaktır. Çocuk ve kadın elbiseleri ile lüks eşya almak kesinlikle yasaklanmıştır. Dışarıdan mal getiren tüccarlardan Tekâlif-i Milliye Komisyonları'na mal verenler ve karşılığında kuruşlu senet alanlar, senetlerindeki yazılı miktardaki haklarının %20'sini sonradan getirecekleri gümrük bedeline mahsup edebileceklerdi. "3 No'lu Emir" gereğince, 188.150 metre elbiselik kumaş, 35.699 kg kösele, 280.410 kg tiftik... 30 Kasım 1921 tarihine kadar, komisyonlarca teslim alınmıştır.

4 No'lu Tekâlif-i Milliye Emri'nin Uygulaması: Emirde belirtilen maddelerin %40'na komisyonlarca el konulması, ambarlarda depolanması ve takdir edilen fiyat üzerinden sahiplerine kuruşlu belge verilecekti. Komisyonlarca toplanan buğdayların un haline getirilmesi için komisyonlar bölgesinde mevcut fabrika ve değirmenlere eşit olarak bölünecek ve bu görev ücretsiz yaptırılacaktı. Bu Emir'in uygulanması sonucunda 1.890 ton 586 kg un, 16.703 ton 703 kg buğday, 14.074 ton 703 kg arpa, 224 ton 627 kg şeker... 30 Kasım 1921 tarihine kadar, komisyonlarca teslim alınmıştır.

"3 ve 4 No'lu Emirler"le alınması istenen yiyecek ve giyecek maddeleri toplamları oldukça büyük bir yekûn tutmaktadır. Yapılan hesaplamalara göre, 100.000 insan ve 30.000 hayvanı 20-30 gün besleyebilecek miktardadır.

5 No'lu Tekâlif-i Milliye Emri'nin Uygulaması: Araç sahipleri ellerinde kalan araçlarıyla, her ay ordunun ihtiyacı olan yiyecek, giyecek ve gereçleri 100 km'lik bir uzaklığa taşımışlardır. Taşımanın devam ettiği sürece hayvanlar ve araç sahiplerinin ihtiyaçları ordu ambarlarından karşılanmıştır. "5 No'lu Emir'in" uygulanması, ulus-ordu kaynaşmasını pekiştirmiş ve Anadolu halkının ulusal bilincini yükseltmiştir.

6 No'lu Tekâlif-i Milliye Emri'nin Uygulaması: "2, 3, 4 No'lu Tekâlif-i Milliye Emirlerinde", tedariki bildirilen eşya ve erzak cinsinden çeşitli yerlerde mevcut terkedilmiş mallara el konulmuş, "miktarı tespit" ve fiyatları takdir olunarak kuruşlu bir senet karşılığında oradaki mal sandığına verilmiştir.

7 No'lu Tekâlif-i Milliye Emri'nin Uygulaması: "7 No'lu Emirde" adı geçen silahları "cins, mezhep, sınıf ve meslek ayrımı yapılmaksızın" herkes, bu emrin yayımlandığı tarihten itibaren üç gün içinde bölgesindeki Tekâlif-i Milliye Komisyonu'na teslim edecekti. Savaşın sonunda bu emirde belirtilen ve halktan alınan silahlar, bir "hatıra" olmak üzere sahiplerine geri verilecekti.

8 No'lu Tekâlif-i Milliye Emri'nin Uygulaması: Emirde sayılan maddelerin her komisyon tarafından %40'nın yazılıp toplanması işi bitirilecek ve en son 10 Eylül 1921 tarihinde bu emirle ilgili işlemler tamamlanmış olacaktır.

9 No'lu Tekâlif-i Milliye Emri'nin Uygulaması: Demirci, marangoz, dökümcü gibi, emirde sayılan zanaatkârların, imalâthanelerin sayıları ve kapasiteleri saptanmıştır. Bunlar, ordunun ihtiyacı olan silah araç gerecinin tamiri ve üretilmesi hizmetlerinde belli bir para karşılığı çalıştırılmışlardır.

10 No'lu Tekâlif-i Milliye Emri'nin Uygulaması: Savaşan ordunun taşıma araçlarına olan ihtiyacını karşılamak ve geliştirmek için emirde sayılan taşıma araçları ve bu araçlar için gerekli hayvanların %20'sine el konulmuştur. Komisyonlar tarafından yazılan taşıma araçları yerel askerlik şubesine teslim edilecekti. Teslim alınan hayvan ve araçlar, sahipleri yükümlülerden ise sahipleri tarafından, değil ise bu işten anlayan erler tarafından idare olunacaktı. Her askerlik şubesi, şubede toplanan taşıma araçlarının cins ve miktarlarını 15, 20, 25, 30 Ağustos ve 5, 10 Eylül 1921 tarihlerinde "Millî Savunma Bakanlığı Ordu Dairesi"ne telgrafla bildirecekti. Taşıma araçlarından en sağlam olanlarından %20'sinin toplanması işlemleri 10 Eylül 1921 tarihine kadar tamamlanacaktı. 4., 5. ve 10. Kolordulara bağlı askerlik şubelerinin %20 mevcudu ile aldıkları bazı araç ve hayvanların sayıları 30 Kasım 1921 tarihine kadar şöyledir: 2.362 adet öküz ve manda arabası, 14.738 adet kağrı arabası, 396 adet çift atlı araba, 20 adet tek atlı araba, 38.434 adet öküz ve manda, 17.522 adet eşek. Toplanan araçlar ve hayvanlar için de Tekâlif-i Milliye Komisyonları, kuruşlu senet vermişlerdir. TBMM Hükümeti'nin yalnızca "10 No'lu Emirle" toplanan taşıma araçlarına olan borcu 3.324.596 TL tutuyordu.

Tekâlif-i Milliye'nin "5 ve 9 No'lu Emirleri" dışındaki yükümlülüklerinin tümü 1921 yılı sonuna kadar yerine getirilmiştir. "5 No'lu Emirle" ilgili yükümlülük, 18 Nisan 1922 tarih ve 223 sayılı "Askerî Ulaştırma Yükümlülüğü Kanunu"nun kabul edilmesinden sonra uygulanmamıştır. "9 No'lu Tekâlif-i Milliye Emri" ile ilgili yükümlülükler ise, Kurtuluş Savaşı sonuna kadar devam etmiştir.

Tekâlif-i Milliye Komisyonları tarafından parası sonradan ödenmek üzere alınan mal ve malzemenin toplam tutarı: 6.003.663 TL olarak hesaplanmıştır. Devlet, bu miktarın 4.340.508 TL (%72,3'ünü)'sini 1923 yılında olmak üzere, 1929 yılı sonuna kadar tamamını ödemiştir.

Cumhuriyet hükümetleri, 1923 - 1937 yılları arasında, Osmanlı hükümetlerine ait 10.527.217 TL tutarındaki borç ilmühaberlerini de halka ödemiştir. Böylece savaş borçları karşılığında halka toplam: 17.426.409 TL Atatürk döneminde ödenmiştir.

Osmanlının bozulan düzeni, uzun savaş yılları ve işgaller Anadolu'nun yanmasına, yıkılmasına, halkının yoksullaşmasına neden olmuştu. Buna karşılık halk, bağrından çıkardığı Kuvvâ-yı Milliye güçlerinin ihtiyaçlarını karşılamıştı. TBMM açıldıktan sonra, toplam miktarı 147.000.000 TL olarak tahmin edilen Kurtuluş Savaşı'nın finansmanını da sağlamıştır.

Türk ulusu, Başkomutan Mustafa Kemal Paşa'nın verdiği bütün emirleri yerine getirmiş ve ordusu için maddi ve manevi her fedakârlığı yapmıştır. Ankara'da, Bolu'da, Kastamonu'da, Diyarbakır'da, Anadolu'nun pek çok şehir ve kasabasında düzenlenen mitinglere geniş halk kitleleri katılmıştır. Bazı istisnalar dışında Türk basını da halkın duygularına ve yurtsever eylemlerine tercümanlık yapmıştır. Tekâlif-i Milliye Emirleri'nin uygulamalarında, mitingler ve basının olumlu katkıları olmuştur.

Hiç kuşkusuz Türk halkı, yalnızca "Tekâlif-i Milliye Emirlerini" yerine getirerek Kurtuluş Savaşı'nın finansmanını

sağlamamış; T.B.M.M. hükümetlerinin gelir arttırtıcı vergilerini ödeyerek, Büyük Taarruza hazırlık döneminde çıkarılan Askeri Ulaştırma Yükümlülüğü Kanunu'nun hükümlerini uygulayarak malı ve canı ile bağımsızlığının bedelini ödemiştir.

Tekâlif-i Milliye Emirleri'nin uygulamaları sonucunda, Batılı emperyalist devletlerin maddi ve manevi desteğine sahip Yunan ordusu, tam 22 gün ve gece devam eden Sakarya Meydan Savaşı'nda yenilmiştir. Sakarya Zaferi'nde uygulanan bu emirlerin, "Büyük Zafer" in kazanılmasındaki payı ve önemi de göz ardı edilemez.

Mehmet KAYIRAN

KAYNAKÇA

ATATÜRK, Mustafa Kemal, **Nutuk (Söylev)**, Cilt II, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1984.

Atatürk'ün Tamim Telgraf ve Beyannameleri, Cilt IV, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 1991.

DURU, Cihan, TURAN, Kemal, ÖNGEOĞLU, Abdurrahman, **Atatürk Dönemi Maliye Politikası: Mondros'tan Cumhuriyete Ekonomik Sorunlar**, Cilt I, Ankara 1982.

GÜNEŞ, İhsan, **Birinci TBMM'nin Düşünce Yapısı (1920-1923)**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1997.

KAYIRAN, Mehmet, "Tekâlif-i Milliye Emirleri ve Uygulanışı", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C V, 15 Temmuz 1989, s.639-664.

KUTAY, Cemal, "Büyük Zaferin Yapısında Tekâlif-i Milliye", **Büyük Zafer'in 50. Yıldönümüne Armağan**, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Yayınları, İstanbul 1972, s.245-257.

MÜDERRİSOĞLU, Alptekin, **Kurtuluş Savaşı'nın Mali Kaynakları**, Maliye Bakanlığı Yayınları, Ankara 1974.

ÖZALP, Kazım, **Millî Mücadele (1919-1922)**, Cilt I, Ankara 1971.

SÜRMEİ, Serpil, **Millî Mücadele'de Tekâlif-i Milliye Emirleri**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 1998.

Türk İstiklâl Harbi: İdarî Faaliyetler. (15 Mayıs 1919 - 2 Kasım 1923), Cilt VII, Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Yayınları, Ankara 1975.

23/02/2024 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/tekalif-i-milliyemirleri/?pdf=3337> adresinden erişilmiştir